

приділяється виведенню знань, теоретичним узагальненням, широко використовується заміна спостереження реальних об'єктів моделями і ТЗН, а у сучасних умовах – віртуальними комп'ютерними демонстраціями. Для структурного підходу характерний дедуктивний шлях формування понять, етапами якого є [6, 72]:

- 1) Відбір вихідних положень для формування понять.
- 2) Виведення і визначення поняття, уточнення його ознак.
- 3) Визначення місця даного поняття в системі, його зв'язку з іншими поняттями.
- 4) Конкретизація поняття, відмежування від суміжних, поширення на конкретні випадки.
- 5) Застосування поняття для розв'язування пізнавальних завдань.

Системний підхід є ефективним при формуванні загальних хімічних понять, якими є система понять про речовину, хімічну реакцію, хімічну технологію. При формуванні систем понять важливо розглядати їх у розвитку, динаміці, взаємозв'язках та суперечностях, тобто, підходити до їх вивчення діалектично. Використання системного підходу в навчанні є однією з передумов системності знань школярів. Розуміння учнями зв'язків та відношень даного поняття з іншими, включеність його в систему сприяє усвідомленості поняття. Дослідження Н.С.Кузнецової показали, що засвоєння систем понять, які виступають як укрупнені одиниці змісту навчального предмета, сприяє інтенсифікації процесу навчання, формуванню науково-діалектичного мислення та світогляду школярів, їх здатності до творчої діяльності [3, 32].

Діяльнісний підхід до формування понять передбачає евристичну або дослідницьку діяльність, спрямовану на оволодіння школярами знаннями і вміннями за допомогою цілеспрямованого вирішення навчальних задач (проблем). У педагогіці діяльнісний підхід розглядається і як пояснювальний принцип, і як фактор соціалізації особистості, і як умова розвитку мислення, потреб, інтересів, мотивів школярів. Поняття в діяльнісному підході є не тільки ідеальною формою відображення дійсності, але й ідеальною формою існування соціального досвіду пізнання. Діяльнісний підхід дає можливість школярам розглядати науку не як збірку готових правил та законів, а як діяльність по розкриттю існуючих в природі закономірностей, самим приєднуватися до цієї діяльності. При цьому учні долучаються не тільки до готового знання, але і до способів його отримання.

Це свідчить, що компетентнісний підхід більш ефективний при формуванні емпіричних понять, які знаходять своє відображення в реальній практичній діяльності людини. Його реалізація є однією з умов перетворення навчального процесу в суб'єктивно значиме пізнання світу, підставою для розуміння процесів та явищ, що в ньому відбуваються, розв'язання різноманітних ситуацій та проблем, які виникають або можуть виникнути у реальному житті.

Отже, можна зробити висновок, що вибір того чи іншого підходу до формування поняття визначається як особливостями поняття, яке формується, його об'ємом, змістом, взаємозв'язками з іншими поняттями, доступністю для засвоєння, так і особливостями розвитку мислення школярів, їх пізнавальної активності, наявної понятійної бази тощо.

Перспективними є подальші дослідження дидактичних засад і методики реалізації компетентнісного підходу в процесі формування понять та експериментальної перевірки їх впливу на формування здатності учнів на основі здобутих знань самостійно аналізувати процеси, явища, що відбуваються у навколишньому світі; їх вміння використовувати здобуті знання для розв'язання практичних завдань, раціонального розв'язання проблем, що виникають у реальному житті

Література

1. Гиря О.О. Методика вивчення хімічних елементів та їх сполук у класах хіміко-біологічного профілю загальноосвітніх шкіл: Дис. к. пед. наук: – Суми, 2006. – 238 с.
2. Кузнецова Н.Е. Формирование систем понятий в обучении химии. – М.: Просвещение, 1989. – 144 с.: ил. – (Б-ка учителя химии).
3. Методика преподавания химии: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по хим. и биол. спец. – М.: Просвещение, 1984. – 415 с., ил.
4. Решнова С.Ф., Бачківський І.П. Типові недоліки у знаннях учнів з хімії // Біологія і хімія в шк. – 2004. – №5. – С. 16-18.
5. Халаш Г. Индивидуальные компетенции и запросы общества // Страсбург, Совет Европы, 1996 (DECS/SE (96, 15).

ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ПРАВОГО ВИХОВАННЯ У НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

*М.А. Личман
Полтава, Україна*

Соціально-економічна ситуація початку ХХІ ст. в Україні, несприятливе побутове оточення, важке матеріальне становище сімей і погіршення на цьому ґрунті внутрішньо-сімейних стосунків, недоліки в організації шкільного виховання і закриття позашкільних закладів — усе це призводить до збільшення кількості дітей і підлітків, поведінка яких не відповідає моральним і правовим нормам. Як

свідчать дослідження, швидко збільшується кількість учнів, які не вчаться і не працюють [3, с.11]. Це призводить до поширення злочинності серед неповнолітніх, випереджає загальне зростання.

На думку М. М. Фіцули, здатність людини розуміти норми моралі та законів й відповідним чином поводитися не є вродженою [6, с.6]. Ці властивості виникають під дією особливих (спеціальних) виховних заходів, у комунікації людини з іншими людьми, у процесі їх участі в різних видах діяльності.

У Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності написано, що "визначальною характеристикою громадянської зрілості та громадянського виховання є розвинена правосвідомість - усвідомлення своїх прав, свобод, обов'язків, ставлення до закону та державної влади" [2, с. 90-95]. Правосвідомість охоплює знання, почуття, волю, уяву, думку і сферу підсвідомого духовного досвіду особистості.

Державна програма правової освіти населення гарантує кожному право на правове виховання, поєднуючи його із загальною середньою і професійною освітою, естетичним, економічним, політичним, вихованням. У цьому нормативному акті передбачено завдання про обов'язкове правове виховання, починаючи з дошкільного віку [4, с. 25-27].

Аналіз педагогічних праць з правового виховання засвідчує, що дослідники, визначаючи його сутність, звертаються до таких категорій, як "правова свідомість" та "правова культура" (С. С. Алексєєв, М. М. Фіцула, Л. І.Белозерцева, Н. П. Вербицький, В. Г. Подзолков).

Більшість авторів до структури правової свідомості зачисляють правову психологію, яка досліджує емоції, почуття та ставлення людини до тих чи інших правових явищ; правову ідеологію, яка в своїй сукупності (принципи, теорії, ідеї) оцінює правову дійсність; правову поведінку, або втілення правових норм в реальне життя, їхнє застосування в будь-якому суспільному випадку [5, с. 9-10].

Скакун О.Ф. визначає правову свідомість як одну з форм суспільної свідомості [7, с. 24-27]. Свідомість людини, вважає він, відтворюючи об'єктивні потреби суспільного розвитку, є передумовою і регулятором поведінки людини, які додають спрямованого характеру її діяльності.

Цвік М.В. і Петришина В.Д. до правової свідомості зачисляють ідеї, емоції, теорії, почуття та правові установки, за допомогою яких відображається правова дійсність, формується ставлення до права та юридичної практики, ціннісна орієнтація щодо правової поведінки, бачення перспектив і напрямів розвитку правової системи з погляду забезпечення гідного існування людини, справедливості у людських стосунках, ефективної організації життєдіяльності держави і суспільства [1, с. 27-31].

Узагальнивши дослідження, можна виділити такі форми правової свідомості, як індивідуальну, яка виражає ставлення конкретної людини до тих чи інших соціальних явищ, системи її поглядів, уявлень та переконань з основ права; групову, що формується в різних соціальних групах на засадах спільних інтересів та певних спільних потреб для досягнення мети, яка є однією для всієї групи; суспільну (відрізняється від двох попередніх тим, що притаманна великій кількості людей (народу, окремому регіону).

Суспільна правосвідомість, на нашу думку, формується лише тоді, коли повною мірою людина усвідомлює себе членом суспільства, живе за його законами, традиціями та звичаями, які не суперечать моральним нормам. Тому для формування суспільної свідомості важливе значення має групова правосвідомість та індивідуальна, які є первинними ланками суспільної свідомості. Суспільна правосвідомість пов'язана також з правовими переконаннями кожної конкретної людини, визначаючи певний стан готовності до правомірної діяльності.

Література

1. Зорнік Т. Формування громадянської свідомості учнів під час вивчення правознавства // Історія України. – 2003. - № 7.
2. Каченко В. Всеукраїнська конференція з проблем викладення цивілістичних дисциплін. Правове життя // Право України. – 1994. - № 9.
3. Комірний О. Рольова гра як метод активізації розумової діяльності старшокласників на уроках правознавства // Історія України. – 2000. - № 43.
4. Куксенко С. Створення позитивної мотивації навчальної діяльності школярів під час вивчення правознавства // Історія України. – 2002. - № 47. – С. 25 – 27
5. Ляшенко І. Розвиток критичного мислення учнів на уроках правознавства // Історія України. – 2002. - № 13.
6. Машіка В. Нетрадиційні методи навчання // Юридичний вісник України. – 1998. – 9 – 15 липня.
7. Марченко М. Організація пізнавальної діяльності учнів під час вивчення правознавства // Історія України. – 2003. - № 1. – С. 24 – 27.